

1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΚΟΜΕΚΟΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΟΟΣΑ, ΜΕΤΑ ΤΟ 1989

Από το 1989, όταν ξεκίνησε ο μετασχηματισμός των οικονομικών συστημάτων των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αρχίζει να διαμορφώνεται μία ιδιαίτερη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των χωρών της πρώην ΚΟΜΕΚΟΝ και των χωρών του ΟΟΣΑ. Η αλληλεπίδραση αυτή, εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα σχέσεων, που αφορούν την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών, τις κινήσεις κεφαλαίου και εργασίας, την μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας και βοήθεια. Μεταξύ αυτών, ο πιο σημαντικός παράγοντας για την ολοκλήρωση αυτών των οικονομικών στην παγκόσμια οικονομία είναι αναμφισβήτητο το εμπόριο, παρά τη γενική χειροτέρευση των οικονομικών συνθηκών.

Παρά τη σημαντική μείωση της παραγωγής σε επίπεδα από 3 ως πάνω από 10% (όπως είναι η περίπτωση της Βουλγαρίας), οι εξαγωγές των χωρών αυτών, προς τις χώρες του ΟΟΣΑ σημειώνουν γρήγορη ανάπτυξη (περισσότερο από το ένα πέμπτο για τη Βουλγαρία). Ενώ λοιπόν το εμπόριο μεταξύ των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης έχει καταρρεύσει, οι δυτικές αγορές έχουν καταστεί η μόνη διέξοδος σωτηρίας αυτών των οικονομιών από μία καταστροφική έκρηξη.

Σε αυτή τη βάση πρέπει να αναλυθούν οι προοπτικές των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ (Δυτικών) και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Ανατολικών), και να εξετασθεί αν η παρούσα ανάπτυξη είναι ένα βραχυπρόθεσμο φαινόμενο ή αποτελεί ένδειξη μακροπρόθεσμης εξέλιξης.

Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης θα έπρεπε να διαμορφώσουν μία στρατηγική διεύρυνσης και εμβάθυνσης των εισαγωγικών-εξαγωγικών ροών τους με τις αναπτυγμένες βιομηχανικές οικονομίες, μπορούν να συνοψισθούν στους εξής δύο:

Πρώτον, οι χώρες αυτές είναι σημαντικά εξαρτημένες από την εξωτερική ζήτηση και τα ξένα προϊόντα για την ανάπτυξή τους.

Δεύτερον, ο πιο ενδεδειγμένος τρόπος για να επιτύχουν οι χώρες αυτές μεγαλύτερη πρόσβαση στα δυτικά προϊόντα και τεχνολογία, είναι η εξαγωγή των προϊόντων τους στη Δύση και η αύξηση έτσι των εισαγωγών τους και όχι η λήψη δανείων από τη Δύση. Η ικανότητα πραγματοποίησης μεγαλύτερων εισαγωγών από τη Δύση από τις χώρες αυτές, ότι εκτός από το κέρδος της μεταφοράς τεχνολογίας, επιτυγχάνεται επίσης:

— Η εισαγωγή του ανταγωνισμού, ο οποίος λειτουργεί σαν μοχλός πίεσης στις πρώην δημοσίες μονοπωλιακές επιχειρήσεις για να καταστούν περισσότερο επαρκείς και ανταγωνιστικές.

— Η εισαγωγή της κουλτούρας της αγοράς που είναι ακόμη σε εμβρυώδη κατάσταση και στους παραγωγούς και στους καταναλωτές.

Συμπερασματικά, η ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων με τη Δύση θα κινητοποιήσει ισχυρές δυνάμεις πίεσης στην κατεύθυνση βαθύτερων και πιο γρήγορων μετασχηματισμών και θα αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για τις χώρες αυτές, για τα επόμενα χρόνια.

2. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΞΠΟΔΙΑ

Για να επιτευχθεί ο στόχος

αυτός, πρέπει να υπερπηδηθούν πολλά εμπόδια και από τις δύο πλευρές, τα οποία μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες:

1. Το μίγμα προϊόντων που συνθέτουν τις εξαγωγές (χαμηλός έως μηδενικός εξαγωγικός πολλαπλασιαστής).
2. Η ανεπαρκής ικανότητα προσέλασης στις δυτικές αγορές.
3. Η ύπαρξη μερικών περιορισμών από την πλευρά της Δύσης.

Τα αγαθά, στα οποία υπάρχει συγκέντρωση εξαγωγών, δεν είναι προϊόντα με υψηλή προστιθέμενη αξία (πρώτες ύλες, καύσιμα, χημικά προϊόντα, σίδηρος, ατσάλι και άλλα μέταλλα, υφαντουργικά και αγροτικά προϊόντα), γιατί τους λείπει η ποιότητα και ο βαθμός επεξεργασίας που υπάρχει στα αντίστοιχα δυτικά προϊόντα.

Είναι χαρακτηριστική η δομή εμπορίου της Βουλγαρίας. Τουλάχιστον τα δύο πέμπτα των εξαγωγών της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αντιπροσωπεύονται από καύσιμα, ορυκτά, πρώτες ύλες και μέταλλα, το ένα έκτο των εξαγωγών στις χώρες με μετατρέψιμο νόμισμα, αποτελείται από αγροτικά και πρωτογενή προϊόντα ενώ άλλο ένα έκτο από παραγωγικά αγαθά.

Αρκετά από αυτά τα προϊόντα απαιτούν εκτεταμένη χρήση πρώτων υλών και ενέργειας που πρέπει να αγορασθεί στο εξωτερικό. Αν λάβουμε υπόψη μας την πρόσφατη κατάργηση των επιδοτήσεων που οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ελάμβαναν από την πρώην ΕΣΣΔ για τις αγορές ενεργειακής και πρώτων υλών, αυτές οι εξαγωγές θα καταστούν γρήγορα μη ανταγωνιστικές.

Αρκετά εμπόδια υπάρχουν και στην προσέλαση στις δυτικές αγορές:

Πρώτον, οι εξαγωγές των χωρών της Α. Ευρώπης δεν διασέτουν τα εργαλεία του Marketing και τους λείπει η κατανόηση των Δυτικών επιχειρηματικών πρακτικών. Δεν έχουν κατανοήσει επαρκώς τι ζητείται στις δυτικές αγορές και πώς πρέπει να προσαρμοσθούν με τον καλύτερο τρόπο στα χαρακτηριστικά αυτής της ζήτησης.

Δεύτερον δεν μπορούν να βασισθούν σε υποδομή μεταφορών τηλεπικοινωνιών, τραπεζικών υπηρεσιών και εμπορικών εταιρειών γιατί είναι ακόμη στην πρώτη φάση ανάπτυξής τους.

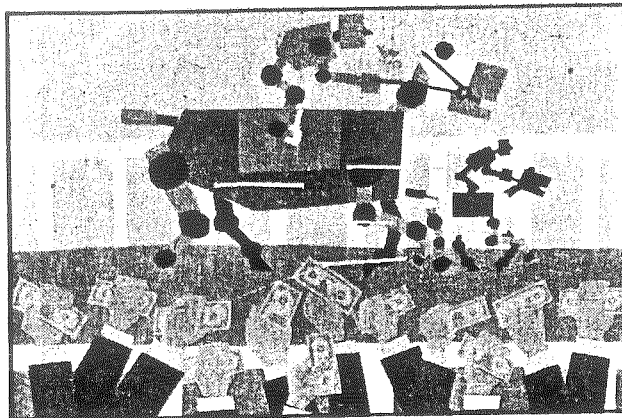
Τρίτον δεν έχουν την υποστήριξη ενός συστήματος εμπορικών πιστώσεων και ασφαλίσεων που απολαμβάνουν οι Δυτικοί ανταγωνιστές τους καθώς είναι συνηθισμένοι να πωλούν με διακανονισμό στην παραλαβή.

Ενα σπουδαίο εργαλείο στην υπερπήδηση αυτών των εμποδίων είναι η απευθείας εμπλοκή των Δυτικών εταιρειών στην ανάπτυξη αυτών των οικονομικών π.χ. η διεύρυνση των απευθείας ξένων επενδύσεων και η δημιουργία μικτών επιχειρήσεων. Εν τούτοις, οι οικονομίες αυτές δεν προσφέρονται για μεγάλους αριθμούς ξένων επενδυτών, καθώς δεν παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά των ανοικτών αγορών για εργασία και κεφάλαιο και την αναγκαία μείωση του κρατικού παρεμβατισμού στις οικονομίες τους (deregulation).

Μία τρίτη ομάδα εμποδίων στις εξαγωγές, αφορούν τη δασμολογική προστασία από την πλευρά της Δύσης. Με ιδιαίτερες συμφωνίες ή με συμφωνίες σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, οι χώρες αυτές πετυχαίνουν τη σταδιακή κατάργηση

ΕΛΛΑΔΑ - ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Οι εμπορικές σχέσεις και ο ρόλος των τραπεζών

ΤΟΥ ΧΑΡΗ ΤΟΠΑΛΙΔΗ*

των δασμών.

Η δυτική πλευρά, μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη του εμπορίου, επενδύοντας στην ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών όπως τραπεζικές, χρηματοοικονομικές, ασφαλιστικές, τηλεπικοινωνιών, marketing, χονδρικής και λιανικής διανομής. Σε αυτούς τους τομείς, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης χρειάζονται άφθονη τεχνική υποστήριξη και η απευθείας εμπλοκή δυτικών εταιρειών φαίνεται να είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τη μεταφορά μιας τέτοιας τεχνογνωσίας.

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η Ελλάδα σαν η μόνη βαλκανική χώρα μέλος της ΕΟΚ μπορεί να διαδραματίσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των μετασχηματισμών που λαμβάνουν χώρα στις γειτονικές χώρες και ιδιαίτερα στη Βουλγαρία.

Σαν μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μπορεί να αξιοποιήσει τις κοινοτικές πολιτικές παρέμβασης και βοήθειας προς τις χώρες αυτές, είτε μέσω των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων είτε μέσω Κοινοτικών Ιδρυμάτων, όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη. Στα πλαίσια των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων, υπάρχουν τα Κοινοτικά προγράμματα, μέτρα και πρωτοβουλίες, όπως το PHARE, JOPP, το INTERREG, το LACE, το TACIS.

Η κάλυψη των επιχειρηματικών δράσεων που αναλαμβάνονται από Έλληνες επενδυτές στη Βουλγαρία υπό την κοινοτική ομπρέλα, συνιστά στις σημερινές συνθήκες αβεβαιότητας και ρευστότητας του οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος, την καταλληλότερη οδό δραστηριοποίησης στη χώρα αυτή. Αναλυτικότερα, εκτός της κοινοτικής συμμετοχής με επιδοτήσεις που αποτελούν το σημαντικότερο μέρος κάθε επένδυσης (περίπτωση INTERREG), επιμερίζεται ο συνολικός επενδυτικός κίνδυνος που φέρει ο υποψήφιος επενδυτής, στην Ευρω-

χωρών, εξάγοντας στη Βουλγαρία σε τομείς όπου παρούσαίε συγκριτικό πλεονέκτημα και ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών, (εμπορικές επιχειρήσεις, τραπεζικές υπηρεσίες, ασφαλιστικές και μεταφορικές υπηρεσίες). Τέλος ο οργανωμένος λιμένας της Θεσσαλονίκης μπορεί να προσφέρει διέξοδο στις εμπορικές συναλλαγές της Βουλγαρίας μέσω θαλασσίων οδών.

Ετσι η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει τον σύνδεσμο της Βουλγαρίας με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες για την πρόσβαση στις αγορές αλλά και τους θεσμούς των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από όπου δίκαια αναμένεται η παροχή τεχνογνωσίας και επενδυτικών κεφαλαίων.

1. ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, η αγορά το 25% των Βουλγάρων πολιτών έχουν αγοραστική δύναμη εφάμιλλη των Δυτικών καταναλωτών, το υψηλότερο ποσοστό από όλες τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Οι τομείς που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τους ξένους επιχειρηματίες στη Βουλγαρία είναι: η γεωργία και η επεξεργασία τροφίμων, ο εκσυγχρονισμός και η επεξεργασία βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων τηλεπικοινωνιακών προγραμμάτων, η ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων στον τουριστικό τομέα, οι επενδύσεις στο χώρο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και στον τομέα της μεταλλουργίας, την εξόρυξη μεταλλευμάτων και ορυκτών καθώς και τη διάθεση καταναλωτικών αγαθών (τρόφιμα, επίπλα, ηλεκτρικές συσκευές και ηλεκτρονικά).

Οι κυριότερες χρηματοδοτικές πηγές στις οποίες θα μπορούσε να προσφύγει ο Έλληνας επιχειρηματίας για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων του στη Βουλγαρία είναι: Η κοινοτική πρωτοβουλία INTE REG, πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας που καλύπτει και τον ιδιωτικό τομέα, που επιδοτεί με κοινοτική χρηματοδότηση που φθάνει μέχρι το 75% των λειτουργικών δαπανών, επενδύσεις στη Βουλγαρία. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται τώρα, και αναμένεται το INTERREG 2 με παραπλήσιους στόχους και μεγαλύτερο προϋπολογισμό. Το κοινοτικό πρόγραμμα PHARE - JOPP που συγχρηματοδοτεί με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ενδιάμεσες Κοινοτικές Τράπεζες, τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων με Έλληνες και Βούλγαρους εταίρους στη Βουλγαρία και τις άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην κορυφή του πίνακα των χωρών μελών της ΕΟΚ όσον αφορά τις συναλλαγές με τη Βουλγαρία και σήμερα από τις 17.000 ξένες επιχειρήσεις οι 300 είναι ελληνικές. Εντούτοις το σημαντικό επίπεδο οικονομικών συναλλαγών της Ελλάδας με τη Βουλγαρία είναι συγκριτικά χαμηλό και έχει τεράστια περιθώρια ανάπτυξης. Αυτή η κατάσταση οφείλεται, πέραν της μεγάλης εξάρτησης της Βουλγαρίας από τη Σ. Ένωση μέχρι το 1989 σε βαθμό 80%, στο γεγονός ότι οι βασικοί εξαγωγικοί τομείς της Βουλγαρίας, γεωργία, υφαντουργία και πρώτες ύλες, συμπίπτουν με αυτούς της Ελλάδας. Η Ελλάδα διαθέτει υποδομή και ισχυρή και οργανωμένη υπερδομή, με ανεπτυγμένες διεθνείς εμπορικές σχέσεις και πλήρη επάρκεια, όσον αφορά τον τομέα των υπηρεσιών. Υπό τις νέες συνθήκες και το άνοιγμα των συνόρων, η Ελλάδα διαφοροποιώντας το μέχρι σήμερα μοντέλο εμπορίου με την Βουλγαρία, μπορεί να διευρύνει το εμπόριο μεταξύ των δύο

II. Νομοθετικό καθεστώς για τους ξένους επενδυτές στη Βουλγαρία

Το νομοθετικό καθεστώς για τις ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία είναι αρκετά φιλελεύθερο. Μερικά ιδιαίτερα για την προστασία της περιουσίας, όχι όμως και της εξαγωγής κερδών και ξένων επενδυτών.

Εις τρέπεται το άνοιγμα λογαριασμών καταθέσεων σε συναλλάγμα ή σε λέβα καθώς και η κατοχή μετοχών και ομολόγων από οποιοδήποτε αλλοδαπό πολίτη. Λόγω όμως των συναλλαγματικών δυσχερειών της χώρας δεν είναι πάντοτε εύκολη η εξαγωγή κεφαλαίου και κερδών σε ελεύθερο συναλλάγμα. Εντούτοις αυτό το πρόβλημα μπορεί να διευθετηθεί με τις διαπραγματεύσεις που ήδη διεξάγει η βουλγαρική κυβέρνηση με διεθνείς πιστωτικούς οργανισμούς και τράπεζες.

Σημειώνεται εδώ, η πρόσφατη μονογράφηση της συμφωνίας σύνδεσης της Βουλγα-

ρίας με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στο πρότυπο των αντιστοιχών συμφωνιών που έχουν υπογράψει και άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Σοβαρό αντικίνητρο για τον ξένο επενδυτή είναι η έλλειψη εγγύησης του επαναπαιγμένου των κερδών. Υπάρχει βέβαια η δυνατότητα εξαγωγής των κερδών με τη μορφή εξαγωγής βουλγαρίων, ή προϊόντων. Η σημερινή βουλγαρική αγορά, δεν προσφέρει πληθώρα εξαγωγικών προϊόντων. Όσα προϊόντα μπορούν να εξαχθούν όπως είναι ξυλεία, χαλυβουργικά προϊόντα, ηλεκτρική ενέργεια κ.ά. η βουλγαρική πλευρά επιδιώκει να τα εξαγάγει όχι βάσει συμφωνιών Clearing αλλά έναντι συναλλάγματος.

Ενα δεύτερο αντικίνητρο για την πραγματοποίηση επενδύσεων είναι η υψηλή φορολογία. Ο φόρος επί του κέρδους είναι 30% για κέρδη μέχρι 1.000.000 λέβα και 40% από 1.000.000 λέβα και άνω.

4. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Πολλές δυτικές αλλά και ελληνικές τράπεζες, δραστηριοποιούνται ήδη στις βαλκανικές χώρες. Ειδικότερα για τη Βουλγαρία, πολλές ελληνικές τράπεζες έχουν αναγγείλει την πρόθεσή τους να δραστηριοποιηθούν στη Σόφια, είτε με τη μορφή γραφείων αντιπροσωπείας, όπως η Τράπεζα Μακεδονίας - Θράκης, η Εγνατία Τράπεζα και η ΕΤΒΑ, είτε με την απευθείας ίδρυση υποκαταστημάτων, όπως μεταξύ άλλων η Αγροτική, η Τράπεζα και η ΧΙΟΣBANK, που είναι και η πρώτη δυτική τράπεζα που έλαβε τη σχετική άδεια από την Κεντρική Τράπεζα της Βουλγαρίας. Η ιδιαίτερη δραστηριοποίηση των τραπεζών που έχουν έδρα στη Θεσνίκη, βασίζεται στο γεγονός ότι στην περιοχή της Β. Ελλάδας εντοπίζεται ο εξαγωγικός δυναμισμός των ελληνικών επιχειρήσεων και κυρίως ο παλμός της επιχειρηματικής οίσειδύσης στη Βουλγαρία. Η δραστηριοποίηση αλλωστε, στη χώρα αυτή, μεγάλων επιχειρηματικών (ελληνικών) συγκροτημάτων, όπως η «3Ε», το συγκρότημα Βαρδινγιάννη (VAR - CO), της ΔΕΛΤΑ και άλλων καθώς και το γεγονός ότι η ΕΤΒΑ και η Αγροτική Τράπεζα είναι τα ενδιάμεσα κοινοτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, από ελληνικής πλευράς για τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων στα πλαίσια του προγράμματος JOPP - PHARE, κινήσεις επενδυτικές, ειδικές και ιδιωτικές τράπεζες που έχουν έδρα την Αθήνα.

Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών σε χώρες σαν τη Βουλγαρία, συνιστά το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της εθνικής πολιτικής οικονομικών σχέσεων και συνεργασίας με τη γειτονική χώρα και των Ελλήνων επιχειρηματιών που ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη χώρα αυτή αποτελώντας ταυτόχρονα το οικονομικό διαβατήριο της ελληνικής παρουσίας στη χώρα.

Οι ελληνικές τράπεζες με την παρουσία τους στη Βουλγαρία, μπορούν να ενισχύσουν και να διευρύνουν τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, αφενός διευκολύνοντας την ελληνική επιχειρηματική παρουσία, προσφέροντας υπηρεσίες υποστήριξης των επενδυτικών σχεδίων για την ίδρυση ελληνοβουλγαρικών μικτών επιχειρήσεων παροχής πληροφοριών, οικονομικών μελετών, συμβουλευτικών υπηρεσιών και τραπεζικών διαμεσολαγήσεων αλλά και αφετέρου προσφέροντας γενικότερη συνεργασία σε θέματα τραπεζικής τεχνογνωσίας, και τεχνολογίας.

★ Ο Χάρης Τοπαλίδης είναι οικονομολόγος.